

ALASTAIR REYNOLDS

NOIDANKEHÄ

Suomentanut
Hannu Tervaharju

LIKE

Like on julkaissut Alastair Reynoldsilta myös teokset:

Ilmestysten avaruus (2003)
Kuilukaupunki – osa 1 (2004)
Kuilukaupunki – osa 2 (2004)
Timanttikoirat, Turkoosit päivät (2005)
Lunastuksen arkki (2006)
Sovituksen kuilu (2007)
Jäänpuskijat (2008)
Prefekti (2009)
Aurinkojen huone (2010)
Pääteasema (2011)
Muistoissa sininen Maa (2012)
Terästuulen yllä (2014)
Poseidonin lapset (2016)
Kostaja (2017)
Elysionin tuli (2018)
Varjokapteeni (2019)
Hitaat luodit (2019)
Ikirouta (2020)
Luiden hiljaisuus (2020)
Susien aika (2021)

Englanninkielinen alkuteos: *Eversion*

Copyright © Dendrocopos Ltd 2022

First published by Gollancz,
an imprint of The Orion Publishing Group, London

Suomenkielinen laitos

© Like Kustannus / Kustannusosakeyhtiö Otava 2022

LIKE

Like Kustannus
Helsinki
www.like.fi

ISBN 978-951-1-44801-3

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2022

Vaimolleni, koska.

Parantaja, paranna itsesi.

-LUUK. 4:23

LUKU YKSI

Askelet pelastivat minut painajaisestani. Ne lähestyivät kiireesti: painavat kengänpohjat tömähTELIVÄT vasten vanhoja, narisevia lattialautoja. Heräsin istualtani kirjoituspöytäni äärestä kasvot painautuneina käsikirjoitukseni sivuja vasten. Nostin päätäni ja hieroin rähmäisiä silmänurkkiani. Sangattomat silmälasit olivat edessäni pöydällä hieman vääntyneinä sen jälkeen, kun otsani oli painautunut niiden päälle. Oioin niitä, painoin ne nenälleni ja loiskutin kasvoilleni vettä korkatusta saviruukusta.

Askelet seisahtuivat. Kuului koputus, minkä jälkeen ovi avattiin saman tien.

”Sisään, Mortlock”, sanoin kääntyen tuolillani ja teeskennellen, että minua oli häiritty kesken viattomien puuhieni.

Pitkä, kumarainen merikadetti painoi päätään ja hartioitaan alaspäin astuessaan matalaan hyttiin.

”Kuinka tiesitte, että tulossa olin juuri minä, tohtori Coade?”

”Sinulla on oma tapasi kävellä, Mortlock”, sanoin leppoisasti. ”Kaikilla on omat tapansa, ja muistin kävelytyylisi. Luulen, että ellemme ehdi haaksirikkoutua ennen sitä, opin lopulta tunnistamaan kaikkien aluksessa olijoiden tavat.” Aloin näyttävästi kuvata käsikirjoituksen mustetta, vaikka edellisestä merkinnästäni oli

tuntikausia. Olin sulkemassa sen nahkakansia, kun huomasin pöydällä yhä olevan pienen, kaiverruksilla koristellun nuuskarasian, jonka sisältö oli kaikkien nähtävillä. Mahdollisesta paljastumisesta johtuva kylmä kauhun värähdys sävähdytti minua. ”Kuinka hammas jakslee?” kysyin aavistuksen verran liian hätäisesti.

Mortlock nykäisi huiviaan alaspäin koskettaakseen leukaansa. Leuka oli yhä hieman turvoksissa, mutta tulehdus oli parantunut koko lailla neljän päivän takaisesta operaatiosta, jolloin olin hoitanut miehen märkivää ientä.

”Paljon paremmin, tohtori, ja siitä suurkiitos teille.”

”Käänny. Näytä minulle profiiliasi.”

Mortlock teki työtä käskettyä ja tarjosi minulle ne kallisarvoiset sekunnit, jotka tarvitsin livauttaakseni nuuskarasian turvallisesti kirjoituspöydän laatikkoon. ”Kyllä”, sanoin nyökytellen. ”Kyllä, varsin tyydyttävää. Jatka tinktuuran ottamista, ja olosi kohentunee vakaasti tulevien päivien mittaan.” Katsoin häntä silmälasieni ylitse. ”Seurasi on aina tervetullutta, Mortlock. Mutta oliko sinulla turvotuksen ohella muutakin asiaa?”

”Kyse on everstistä, tohtori. Hän on saanut melkoisen kolauksen kannella. Oli taju kankaalla hetken, mutta on nyt viroonnut, hui too, vääntelee ti i j a kiroilee sillä omalla äidinkielellään...”

”Uskoakseni sitä kutsutaan espanjaksi. Tai ainakin Uudessa Espanjassa käytetyksi kielenparreksi.” Rentouduin hieman arvellen, ettei Mortlock ollut pannut merkille sen paremmin nuuskarasiaa kuin sen äkillistä katoamistakaan. ”Millainen vamma oli kyseessä?”

”Parrunpätkä putosi suoraan hänen päähänsä kovalla voimalla – täryytti hänet oikeisekseen kannelle.” Mortlock heilautti kättään ilmeikkäästi. ”Olimme vaihtamassa purjetta tähyillessämme samaan aikaan sitä halkeamaa kallioseinämässä, ja eversti vain sattui seisomaan väärässä paikassa, kun köysi napsahti poikki. Verta valui jonkin verran, mutta hänen kallossaan ei tuntunut pehmeää kohtaa kuin se olisi ollut kuopalla. Arvelimme, että hän tokenisi siitä, kunhan nostaisimme hänet istualleen ja antaisimme hänelle moukun rommia...”

Värisin ajatellessani, kuinka miespolaisen vammaa paineli ja tökki joukko miehiä, jotka osasivat hädin tuskin lukea, puhumattakaan tehdä lääketieteellistä diagnoosia. ”Tuokaa hänet välittömästi tänne, Mortlock.”

”Mistä siinä lieenee kyse, tohtori?”

”En uskalla spekuloida. Mutta jos hänellä on aivotärähdys, vaikkei kallo olisikaan murtunut, kallon sisällä saattaa olla kohonnutta painetta.” Kaivoin työpöydän alta esiin yhden mukanani tuomistani monista eleganteista rasioista. ”Kiirettä nyt, Mortlock!” jatkoin kohottaen hieman ääntäni. ”Voisitko ystävällisesti myös välittää minulta viestin herra Murgatroydille tai itse kapteeni Van Vughtille, että olisi äärimmäisen suureksi avuksi, jos laiva purjehtisi mahdollisimman vakaasti seuraavien puolen tunnin ajan.”

”Tohtori, saattaa olla, että kapteeni ei niele tuota mukisematta, jos se hidastaa etsintäämme.”

Nyökkäsin vakavasti. ”Ei varmaankaan. Aion silti muistuttaa häntä siitä, että yritämme nyt pelastaa hänen sotilasmestariaan.”

Mortlock lähti, ja hänen askeltensa kaiku vaimeni. Istuin hetken hiljaa, kokosin itseäni ja mietin, kuinka ironista oli, että olin ensin kätkenyt yhden kauniin rasian ja sitten kaivanut esiin toisen. Molemmat olivat upeaa viimeistelyä; molemmat omilla tavoillaan olennaisen tärkeitä työni kannalta. Kätkemässäni rasiassa oli oopiumijauhetta, jota annostelin itselleni huumautuakseni unenäöttömään unohdukseen. Toisessa oli Ranskassa valmistettu huippulaadukas kallopora, jota en ollut koskaan joutunut käyttämään elävän potilaan hoitamiseen.

Pelkäsin – ei, vaan toivoin – että tähän asiaintilaan oli pian tulossa muutos.

”Oletko tähän valmis, Silas?” kysyin itseltäni ääneen. ”Ensimmäiseen todelliseen testiisi tällä matkalla? Yleensäkin ensimmäiseen testiisi?”

Avasin kalloporan rasian kannen ja kuvittelin, miten lääketieteen laitoksen tutkijat silmäilivät epäilevästi empiviä yrityksiäni. Ankarakasvoisia miehiä Lontoon tapoineen, haastavien matkojen

ja veristen yhteenottojen veteraaneja, miehiä, joilta leikkaaminen ja sahaaminen sujui yhtä vaivattomasti kuin hengittäminen. Miehiä, joille tuskan parkaisut olivat vain heidän ammattinsa erikoislaatuista taustamusiikkia. Millainen hybris sai minut kuvittelemaan, että kykenisin koskaan kuulumaan heidän joukkoonsa? Olin kotoisin West Countrysta ja vailla tärkeitä kontakteja: köyhä maaseutulääkäri Plymouthista (joskin verenperinnöltäni Cornwallista, kuten muistutin kaikille, jotka suostuivat kuuntelemaan), neljäkymmentäneljävuotias (eli paljon vanhempi kuin useimmat lääkärit ensimmäisellä merimatkallaan), pelkkä apulaislääkäri (ja silti ainoa lääketieteen edustaja) hollantilaisen kapteenin komentamassa pienessä sluupissa. Kapteeni oli hyvä mies, mutta hänen laivansa oli vanha, miehistönsä uupunutta, ruokavarat vähissä ja sopimuksemme ehdot äärimmäisen kyseenalaisia.

Näinkö minun muka oli määrä edetä urallani?

Kallopوران kiiltävät osat odottivat purppurakankaalla päällystetyissä siisteissä lokeroissaan. Metalliosissa oli kaiverruksia, kahvat olivat eebenpuuta. Niin kaunista käsityötä niin brutaaliin käyttöön. Sormeni vapisivat, kun vedin esiin poranteriä muistuttavia osia.

Hillitsin häpeän sävähdysten kaivaessani taas esiin nuuskarasian ja ottaessani hätäisen nuuhkaisun rauhoittaakseni hermojeni ja hälventääkseni painajaisen viimeiset varjot. Se oli tapa, joka oli muuttumassa liiankin tutuksi, varsinkin purjehtiessamme eteenpäin pitkin Norjan rannikkoa. Kaikki oli muuttunut pahemmaksi lähdettyämme Bergenistä, ja painajainen oli alkanut vaivata minua aina vain säännöllisemmin. Olin alkanut käyttää yhä enemmän oopiumia torjuakseni sitä, mutta se toimi yhä heikommin.

En ollut kokenut mitään noiden painajaisten kaltaista ennen kuin olin astunut *Demeterin* kannelle. Unissani hoipertelin lähes pilkkopimeässä kivitunnelissa päässäni huppu tai naamio tai kypärä aavistellen kauhunsekaisin tuntein, että minä itse olin kuollut, pelkkä laahustava ruumis tyhjine silmäkuoppineen ja irtistelevine leukaluineen. En pystynyt tunnistamaan piinaavien unieni lähdettä – kykenin vain arvailemaan, että vietettyäni pitkiä tun-

teja hyttini vankina seuranani vain kirjoja, lääkkeitä ja leikkausvälineitä, mieleni oli alkanut sairaalloisella tavalla kiinnittyä siihen ohueen kalvoon, joka erottaa elävät kuolleista.

Ainoa toivoni oli, että tutkimusretkemme epäonnistuisi – tai paremminkin, että siitä luovuttaisiin. Oli ehkä mahdollista, että kyntäessämme loputtomia, masentavia merimaileja pitkin Norjan rannikkoa etsien vilahdusta jostakin, minkä olemassaoloon uskoi aidosti vain yksi mies – joka hänkään ei varsinaisesti ollut joukkomme selväjärkisin tai luotettavin jäsen – ja päivien kylmetessä, meren voimien yltyessä, jäiden lisääntyessä, varastojemme ehtyessä, laivamme rapistuessa entisestään, yleisen mielialan las-kiessa ja synkeän hollantilaisen suhtautuessa mahdollisuuksiimme yhä epäileväisemmin – saattaisi ehkä vieläkin pelastua, kun kääntyisimme kotia kohti. Se oli pelkurin toive, kuten varsin hyvin tiesin. Silti olisin ollut valmis paljastamaan pelkuruuteni kenelle tahansa kuuntelemaan suostuvalle, kun merisairaus ja punatauti koettelivat minua molemmat yhtä rajusti, puhumattakaan kaikista muista merenkulkijan elämän nurjista puolista.

Olin taas piilottanut nuuskarasian siihen mennessä, kun loukkaantunut eversti tuotiin huoneeseeni. Noiden minuuttien aikana olin myös valmistellut hoitopöydän, siirtänyt syrjään sen päällä olleet kirjat, journalit ja käsikirjoitukseni sivut sekä varmistanut, että muut instrumenttini ja lääkkeeni olivat helposti käden ulottuvilla. Eversti Ramos oli melkoisen kiihtyneessä tilassa, kun merikadetit retuuttivat hänet huoneeseen väellä ja voimalla, sillä sekavassa tilaassaan hän oli isokokoisempi ja vahvempi kuin heistä kukaan. Hänen pöydälle siirtämiseensä tarvittiin neljä miestä, ja he joutuivat ponnistelemaan saadakseen hänet sidottua kiinni hänen vääntelettiessään ja kiemurrellessaan kuin lihaksikas ankerias.

”Oliko hän aseeton tapaturman sattuessa?” kysyin Mortlockilta, joka oli yksi neljästä apulaisestani ja ainoa merikadetti, jonka tunsin nimeltä.

”Ainoa onni onnettomuudessa, tohtori. Hän kiillottelee alati sitä iänikuista piilukkoaan, ja nytkin se oli hänen toisessa kädes-

sään ja puhdistusharja toisessa, kun parrunpätkä putosi hänen päähänsä ja sai hänet pudottamaan aseensa. Herra Murgatroyd ehti napata sen ennen kuin se olisi lennähtänyt reelingin yli. Mutta luulen, että ellei hän olisi tehnyt niin ja jos everstillä olisi yhä ollut se kädessään, joutuisitte nyt kaivamaan luotia jostakusta meistä.”

”Olkaamme siis onnellisia pienistä onnenpotkuista.”

Koska haava oli everstin takaraivossa, olin neuvonut miehiä köyttämään hänet pöydälle kasvot alaspäin. Hän oli vuotanut paljon verta, joten puhdistin vamman alueen niin helläkätisesti ja perusteellisesti kuin osasin varoen samalla painamasta luuta ennen kuin olin varmistanut, ettei kallossa ollut vakavaa murtumaa. Tutkimustani helpotti se, että Ramos oli täysin kalju, eikä hänen isossa, järkälemäisessä päässään ollut lainkaan hiuksia. Niitä kasvoi toki yhä, mutta hän ajeli päänsä joka aamu jättäen rauhaan vain partansa ja viiksensä, joista hän piti huolta yhtä omistautuvasti kuin aseistuksestaan.

”Ei näytä kovin pahalta”, Mortlock arvioi varovasti.

”Kallossa ei ole reikää, enkä löydä siitä edes murtumia. Kunnon everstimme on vankkaa tekoa. Mutta isku on täryttänyt hänen aivojaan ja aiheuttanut hänen nykyisen tilansa. Kallon sisällä on kasvanutta painetta – verta tai aivonestettä – jota on poistettava poraamalla kalloa.”

Mortlockin katse ajautui upeaan ranskalaiseen kalloporaan, joka oli valmiina nyt avoimessa rasiassaan.

”Aiotteko porata häntä tuolla fransmannien kapistuksella?”

”Mikään muu ei häntä pelasta.” Katsoin neljää miestä, jotka olivat tulleet sisään eversti mukanaan. ”Operaatio on hänelle luultavasti melko epämiellyttävä, ja teidän täytyy varautua siihen. Olen silti varma, että se onnistuu, jos toimimme nopeasti.” Käärin hihani, otin poran käsiini ja asetuin operaation kannalta mukavimpaan ja vakaimpaan asentoon.

Päällikkö Topolski ja neiti Cossile rynnistivät huoneeseen varoittamatta. Edellinen oli musta pilvi, jälkimmäinen keltainen

ilmestys. Kohotin katseeni hetkeksi valmisteluistani ja siristin silmiäni kurittoman hiuskiehkuran tultua tielle.

”Mitä tämä on?” kysyi Topolski paksuissa tamineissaan, märkänä ja tuulen pieksämänä oltuaan kannella.

”Lääketieteellinen hätätilanne, päällikkö Topolski.”

”Tohtori meinaa porata häneen reiän”, Mortlock selitti yhtä innokkaasti kuin olisi juuri saanut ylennyksen kirurgin apulaiseksi. ”Hänen aivonsa eivät nähkääs pysty hengittämään sisään ja ulos, joten ne puristavat hänen ajatuksiaan.”

”Mitä mainioin yhteenveto”, sanoi neiti Cossile sormenpäät painettuina kiinni toisiinsa. ”Varmaankin herra Mortlock laatii tuota pikaa aiheesta tavanomaisen tutkielman?”

Mortlock katsoi minua epäluuloisesti.

”Puhuuko arvon neiti taas sarkastisesti, tohtori?”

Nyökkäsin myötätuntoisesti merikadetilille, joka joutui jännittämään kaikki lihaksensa pidelläkseen Ramosia paikoillaan. ”Älä kiinnitä häneen mitään huomiota, Mortlock. Toimit esimerkillisesti.”

”Onko tämä todella tarpeen?” kysyi pöydän ylle kumartuva Topolski. ”Eversti on terve mies, ja hänellä on kaltaistensa miesten tavallista raakaa voimaa. Hän kaipaa vain hieman lepoa sen sijaan, että häneen porattaisiin reikä kuin brandytynnyriin.” Hänen äänensä terävöityi. ”Me tarvitsemme häntä yhä, Coade!”

”Tarkoitukseni onkin varmistaa, että hän pysyy yhä joukosamme, päällikkö.”

Pöydällä makaava Ramos mumisi jotain. Minun korviissani se kuulosti espanjan sanalta *trece*, kolmetoista.

Hän ei ollut paljasjalkainen espanjalainen vaan Uuden Espanjan kansalainen. Hän oli ollut sotilas – siitä titteli – mutta ei enää palvellut yhtäkään armeijaa tai kuningasta ja tarjosi palvelukseen Topolskin kaltaisille miehille palkkaa vastaan. En tiennyt Ramosista juuri mitään, sillä mies oli hyvin pidättyväinen, täysin päinvastoin kuin mahtaileva työnantajansa. Olimme kuitenkin jutustelleet silloin tällöin, yleensä hiljaisina hetkinä vahtivuorojen

väleissä, kun toinen meistä yhytti kannella toisen katselemassa alakuloisesti merelle.

Jokin poliittinen tai uskonnollinen selkkaus – varsin todennäköisesti sama asia – oli pakottanut hänet lähtemään Amerikoista: ymmärsin siitä hieman liittämällä toisiinsa niitä vähäisiä elämänkerran murusia, joita Ramos sattui mainitsemaan lähes äänettömien kohtaamistemme aikana. Ramos oli kääntynyt isäänsä vastaan ja alkanut kannattaa jesuiitta Hidalgon johtamaa itsenäistymisliikettä.

”Minua paremmat miehet ovat joutuneet inkvisition oikeuden eteen”, Ramos oli uskoutunut minulle. ”Minulla oli kuitenkin keinot poistua maasta, heillä taas ei. Se ei tee minusta urheaa, vaan vain neuvokkaan.”

Nyt tuo hiljaisella äänellä puhuvat jättiläinen – Ramos kertoi saaneensa kokonsa ja voimansa äidiltään, joka oli sukujuuriltaan *criollo* – makasi pöydälläni voihkien ja suu vaahdossa. Olin kiittollinen siitä, että hän oli vatsallaan kasvot kohti lattiaa, koska en olisi pystynyt katsomaan häntä silmiin aloittaessani poraamisen.

”*Trece*”, Ramos mumisi. Sitten, hetkeä myöhemmin: ”*Cinco*”.

Painoin poraa lujasti, mutta vakaasti samalla kun kiersin sen kahvaa hitaaseen, tasaiseen tahtiin. Kolmiteräinen kärki pureutui jo luuhun kaivaen kolikon muotoista kuoppaa. Mortlock vilkuili jatkuvasti työtäni ja käänsi välillä katseensa pois, kun taas kolme muuta merikadettia ei nähtävästi pystynyt katselemaan lainkaan. En soimannut heitä: kallonporauksen kaltainen operaatio ei todellakaan kuulunut merimiesten jokapäiväiseen elämään.

”Saisinko esittää terminologiaan liittyvän kysymyksen?”

Hikeä valui jo nyt silmiini. Tämä oli ensi kerta Bergenistä lähtömme jälkeen, kun koin huoneeni olevan jotakin muuta kuin sietämättömän kylmä. Keskeytin työni ja työnsin hiuksiani ja silmälasijani ylemmäksi.

”Kaikin mokomin, arvon neiti Cossile.”

”*La vigilia...*” Ramos sanoi alkaen kuulostaa hätäntyneeltä. ”*La vigilia! La vigilia... de...*”

”Se liittyy juuri tekemäännne työhön.” Neiti Cossilen sormenpääät olivat yhä kiinni toisissaan, ja hän naputteli niillä huuliaan sanojensa väleissä. Ajattelin, että hänen huulensa olivat täydelliset. Edes Gainsbroughin sivellin ei olisi pystynyt vangitsemaan niiden täyteläisyyttä. ”Tunnen kaksi kallonporaukseen viittaavaa termiä: trepanaatio ja trefinaatio. Luuletteko, että nuo kaksi ovat etymologisesti yhteydessä toisiinsa?”

Jatkoin poraamista. ”En voi sanoa, että olisin erityisemmin pohjennut tuota kysymystä.”

”Mutta silti – olettaisitteko niiden olevan samaa juurta?”

”Kaiketi voisin olettaa niin.”

Vaikka katsoin kiinteästi porauskohtaa, huomasin silti neiti Cossilen ivallisen reaktion vastaukseeni. Hän kirmasi eteenpäin, taputti ilahtuneena käsiään, hänen pukunsa höyhenkoristeet värähtelivät hilpeästi ennen kuin hän painoi taas sormenpäänsä yhteen.

”Siinä tapauksessa oletuksenne olisi väärä, tohtori Coade! Sanat ovat etymologisesti täysin erillään! Olen yllättyynyt siitä, että ette ollut tästä perillä.”

Jatkoin työtäni.

”Valistakaa meitä toki, arvon neiti.”

Ramos sanoi: ”*Trece... cinco. Trece... cinco! La vigilia de piedra! La vigilia!!*”

”Trepanaatio on peräisin sanasta *trepanon*, joka puolestaan on peräisin kreikan sanasta *trupanon*, millä tarkoitetaan poraamiseen käytettyä välinettä. Trefinaatio – tai *trephine* – on sen sijaan peräisin latinasta, erityisesti sanoista *tre fines* eli kolme kärkeä. Tois- taiseksi on vielä epäselvää, ottiko jälkimmäisen termin käyttöön Fabricius ab Aquapedente vai John Woodall.”

Kohotin katseeni hetkeksi ja nyökkäsin. ”Kiitoksia, arvon neiti. Olen varma, että nyt olemme kaikki paljon viisaampia.”

”Vähät viisastumisesta”, Topolski sanoi ja nojautui hyvin lähelle poraamaani kohtaa. Venäläinen oli noin nelikymmenvuotias tanakka, möhömahainen mies, jonka leveitä, kerubimaisia kas-

voja kehystivät kiharainen massa partaa, pulisonkeja ja otsatukkaa. Hänen vilkkuvat, etsivät, hilpeät silmänsä vihjasivat iloluontoisuuteen, joka mieheltä kuitenkin valitettavasti puuttui. ”Tarvitsemme tätä raakalaista, Coade! Tutkimusretkemme ei voi edetä ilman häntä. Hän saattaa olla oppimaton ja hänen tapansa edustavat ehdottomasti enemmän uutta kuin vanhaa maailmaa, mutta kuka meistä ymmärtäisi ruutipanosten käyttöä yhtä hyvin kuin eversti?”

”Olen täysin samaa mieltä”, minä sanoin. ”Jos siis pidätte häntä niin suuressa arvossa kuin sanotte, voisitte yrittää olla roiskimatta sylkeänne hänen haavaansa.”

Topolski kirosi minulle venäjäksi huulet suurilta osin piilossa keskellä rönsyilevää partaa, joka oli yhtä ruokkoamaton ja rehottava kuin Ramosin oli siisti ja huoliteltu. Topolskin tukka kiilsii ja lemahti hiusöljyiltä. Hän tavoitti jonkin verran entistä itsehillintäänsä ja jatkoi: ”Maineenne on tyydyttävä, Coade. Toivoisin vain, ettei juuri nyt olisi aika testata sitä toden teolla.”

”Päällikkö, oman kokemukseni perusteella vakavia tapaturmia sattuu harvoin sellaisessa aikataulussa, joka kävisi kaikille.” Äkkiä tunsin, miten poranterään kohdistuva vastus heikkeni poratessani viimeisen ohuen luukerroksen läpi. Näin sieluni silmin kuvan: poran kärki murtautui jääkuoren alapinnan lävitse sen alapuolella odottavaan tummaan veteen. Jää oli luuta, vesi nestettä ja aivoja. ”Olemme puhkaisseet kallon. Päällikkö, voisitteko auttaa: tuo pieni instrumentti, joka näyttää sokerilusikalta. Minun täytyy vääntää luunpalanen irti. Jos aikaa olisi ollut enemmän, olisin voinut yrittää osteoplastista tulppaa, mutta...” Lakkasin puhumasta, panin poran pois ja tartuin sormillani Topolskin minulle ojentamaan työkaluun. Suunnattomaksi helpotuksekseni kolikon kokoinen luunkappale irtosi vaivattomasti, ja sen mukana ryöpsähti välittömästi tulva paksua, tahmeaa verta vakavasta epiduraalisesta hematoomasta.

”Aivan kuin vadelmahilloa, tohtori!” Mortlock julisti innoissaan.

Hymyilin hänelle. ”Ehkä ei kuitenkaan yhtä hyvän makuista, vaikka sitä söisi äitisi parhaan leivän ja voin kanssa.” Tarkkailin

Ramosia jonkin aikaa, kunnes olin varma siitä, että hänen vointinsa oli selkeästi helpottunut. ”Tuon täytyy toimia”, ilmoitin. ”Siinä on joka tapauksessa kaikki, mitä voin tehdä. Kovakalvon alle tunkeutuminen veisi häneltä hengen. Lääketiede on tehnyt voitavansa, hyvät herrat – loput Ramosin kohtalosta on hänen ja hänen jumalansa välinen asia.”

”Hänen jumalansa”, Topolski murahti halveksivasti. ”Pystyttekö edes kuvittelemaan niin alhaista jumaluutta? Puoliksi papis-tien painajaista, puoliksi millaista tahansa inkojen raakalaisuutta, jonka hän sai äidinmaidossaan.” Naururypyt kurtistivat ihoa hänen silmiensä ja suunsa ympärillä kuten aina, kun hän oli tyytyväinen johonkin huomioon, jonka oli juuri ilmaissut tai ilmaisemaisillaan. ”Voisinpa väittää, että olisi parempi olla kokonaan ilman jumalaa!”

Verenvuoto alkoi tyrehtyä. En uskonut, että kallon sisällä olisi enää verenvuotoa, vaikka todennäköisesti kuluisi monia tunteja tai päiviä, ennen kuin voisimme olla varmoja Ramosin selviytymisestä. Vielä kauemmin ennen kuin saisimme selville, toipuisiko hän täydellisesti. En ollut kovin toiveikas, koska olin nähnyt ja lukenut aivotärähdysten ja muiden aivoihin kohdistuneiden vammojen pitkäkestoisista vaikutuksista muutoin terveillä ihmisillä. Ramos olisi onnekas, jos hänelle jäisi tästä päivästä muistoksi vain fyysisiä arpia.

”Työnnätkö tuon luunpalasen takaisin hänen päähänsä, tohtori?”

”En, Mortlock – se vain tulehtuisi. Mutta reikä on niin pieni kuin pystyin siitä tekemään. Kun olen varma, että paine on hellittänyt, suljen reiän tikeillä.” Toistuvan uneni ei-toivottu kuvasto tulvahti kutsumatta mieleeni: kivinen tunneli, päätäni peittävä huppu, omat kasvoni kuihtuneina ontoksi kalloksi. Räpyttelin sen tiehensä kuin iljettävän jälkimaun. ”Luullakseni eversti voi katsoa olleensa onnekas selvittyään tästä päivästä, vaikka hän joutuukin jatkamaan elämäänsä takaraivossaan heikko kohta.”

”Kiitettävä suoritus”, neiti Cossile sanoi. Hän oli pukeutunut kokonaan keltaisiin, ja hänen kapealierinen hattunsa näytti koos-

tuvan enimmäkseen keltaisista höyhenistä. ”Ehkä maaseudun lääkäriskouluistamme on sittenkin jotain hyvää sanottavaa.”

”Muistan varmasti välittää arvionne opettajilleni Plymouthissa. Kiitokset myös etymologian oppitunnista, jonka ajankohta ei olisi voinut olla paremmin kohdallaan. Sanoinhan sen oikein? Unohdan joskus, kumpi liittyy sanoihin ja kumpi puolestaan hyönteisiin.”

Hän hymyili alentuvasti. ”Osuite oikeaan, kerrankin.”

”Minä sanon yhä, että hän olisi tarvinnut vain hieman lepoa toipuakseen täysin”, Topolski valitti silmäillessään nyt huomattavasti rauhallisemmin pöydällä makaavaa potilastani. Ramos mumisi edelleen, mutta nyt hänen sanansa tulivat ulos uneliaasti ja vailla tunnetta sisäisestä mielenkuohusta. ”*Trece... cinco. La vigilia de piedra.*”

”Ilman tätä toimenpidettä hän olisi kuollut tunnissa, päällikkö. Nyt hän on saanut mahdollisuuden kamppailla.”

”Hyvä. Jos olette siis porailunne poraillut, voin kaikesti pyytää kapteenia jatkamaan purjehdustamme pohjoiseen?”

”En missään nimessä halua hidastaa tutkimusretkemme etenemistä, päällikkö. Uskaltaisinko tiedustella: kuinka kauas jäälauttojen keskelle aiomme purjehtia ennen kuin luovutte tavoitteestanne?”

”Huolehtikaa te vain lääkkeenlitkuistanne, tohtori: jättäkää tutkimusmatkailu niille meistä, joilla on siihen tarpeeksi mielikuvitusta.”

”Teen niin mielelläni.”

Topolski ja neiti Cossile poistuivat. Kerroin merikadeteille, että heistä oli ollut suuresti apua, mutta nyt he olivat vapaita palaamaan velvollisuuksiensa pariin. Koska *Demeter* alkaisi varmasti tuota pikaa jatkaa kiemurtelevaa matkantekoaan pohjoiseen, oletin, että heitä tarvittaisiin kannella auttamassa sitä suurta köysien ja kankaiden koordinoitua tanssia, joka sai meidät purjehtimaan.

Mortlock vitkutteli miesten lähdettyä.

”Olen nyt vapaavuorolla, tohtori. Jos haluatte, että joku istuu

everstin luona pitämässä häntä silmällä, olisin siihen enemmän kuin halukas.”

”Hyvin ystävällistä, Mortlock.”

Hänen katseensa kääntyi levolliseen jättiin, joka oli edelleen köytettynä pöydälle. ”Hän on hiljainen, juro kaveri, eikö vain? Miehet kertoivat, että hän oli aluksi etäinen, aivan kuin hän olisi ollut olevinaan parempi kuin me muut. Ehkä hän onkin. Mutta kaikista päällikkö Topolskin mukana tulleista tyypeistä taidan pitää hänestä eniten.”

”Uskallan sanoa, että mielipiteemme eivät eroa toisistaan kokonaan.”

Mortlockin kasvoille ilmestyi hymyntapainen. ”Onko tuo teidän tapanne sanoa, että olette kanssani samaa mieltä, mutta ette vain oikein saa sitä sanotuksi?”

”Osuit oikeaan, kuten arvon neiti Cossile olisi saattanut sanoa. Auttaisitko minua nyt kääntämään everstin. Arvelen, että hänen olisi mukavampi maata selällään.”

Autettuaan minua Mortlock veti yhden tuoleistani lattialankkujen poikki ja istahti siihen uupuneesti odottamatta kehotusta. Hän oli suunnilleen minun ikäiseni ja pituiseni. Siinä kaikki olennaiset yhtäläisyydet olivatkin: Mortlock oli tanakkatekoinen punapäinen Yorkshiren mies, minä taas cornwallilaista kaivosmiesten rotua, laiha kuin whippet. Mortlock oli ollut merillä poikasesta saakka ja kokenut sotaa, kapinointia, ruoskimista, haaksirikkoja ja kahteen kertaan keripukin. Tultuani itse laivaan olin kärsinyt vain piinallisesta merisairaudesta ja lähes taukoamattomasta pelosta, että jokin katastrofi oli ovella. Minun mielessäni laivan jokainen narahdus ja voihkaus ennakoi sen repeämistä hajalle keulasta perään saakka. Minua ei ollut luotu merille, ja kaikki miehet enemmän tai vähemmän tiesivät sen. Mutta heistä kaikista vain Mortlock ei näyttänyt tuomitsevan minua puutteideni vuoksi.

”Mitä arvon neitiin tulee, tohtori – eikä tarkoitukseni ole nyt loukata – mutta eikö hän olekin aika lailla sietämätön?”

”Sietämätön, Mortlock?”

”Anteeksi suorapuheisuuteni.”

”Ei mitään hätää. Enkä itse asiassa keksi mitään syytä olla eri mieltä.”

Mortlock istui tuolillaan rennommin. ”Miksi hän piikittelee teitä koko ajan?”

”Luulen, että se on vain hänen tapaistaan, Mortlock. Kuvittelin, että hänet on kasvatettu suhtautumaan kaikkiin muihin alentuvasti. Elämä on epäilemättä vahvistanut hänen kuvaansa omasta ylemmydestään joka käänteessä, kehdesta collegeen saakka. Hänellä ei ole koskaan ollut pienintäkään syytä muuttaa minäkuvaansa. Siinä saattaa olla mukana hiven tottakin. Olen varma, että hän on älykäs ja hyvin koulutettu.”

”Minä en ole koskaan käynyt mitään koulua.”

”Tuo siis todistaa näkemykseni. Ilman koulunkäyntiä, lukuun ottamatta vaatimatonta merillä hankkimaasi oppia, olet osoittanut olevasi paljon miellyttävämpi kumppani kuin arvon neiti Cossile voisi koskaan olla. Myönnettäköön, ettet ole yhtä kaunis katsella etkä yhtä vailla kauneusvirheitä, etkä myöskään käyttäydy niin rai-vostuttavan –” Katkaisin ajatuksenjuoksuni ennen kuin olisin alkanut punastella. ”Mutta meidän täytyy olla suvaitsevaisia. Päällikkö Topolski valikoi tutkimusretkensä jäsenet itse, ja meidän täytyy yrittää nähdä heidän kaikkien arvo.”

Mortlock nojautui tuolillaan taaksepäin, kurotti kättään kohti hyllyä ja alkoi selailla pöydältä syrjään siirtämiäni papereita.

”Tiesittekö hänestä ennen laivaan tuloanne?”

”Kuten neiti Cossile haluaa minulle tavan takaa muistuttaa, minä olen maalaislääkäri West Countryn alueelta, kun taas hän liikkuu hyvin verkostoituneissa intellektuaalisissa ja akateemisissa ympyröissä Lontoossa. Minun on annettu ymmärtää, että hän on yhtä tuttavallisissa väleissä niin Byronin kuin Davyn kaltaisten miestenkin kanssa. Uskaltaisinko sanoa, että kehämme eivät juuri leikkaa toisiaan.”

”Ensin ympyröitä, sitten kehiä. Päättäkää jo, tohtori!” Hän raapi niskansa karheaa punaista nahkaa. ”En vain tajua, miksi hän

kiusoittelee teitä koko ajan. Aivan kuin olisitte loukannut häntä edellisessä elämässä!”

”En itse ymmärrä sitä tuon paremmin, Mortlock”, sanoin väsyneesti. ”Voin vain olettaa, että neiti Cossile pitää vaivansa arvoisena missionaan aika ajoin kehittää jonkun toisen hengenelämää. Valitettavasti minä olen tämän tutkimusretken ajaksi joutunut tuon epäilemättä hyvää tarkoittavan kohtelun maalitauluksi. Mutta mitä tulee kunnioitettuun etymologiimme, tämä riittääköön.” Mulkaisin häntä, kun hän jatkoi papereideni penkomista. ”Voinko olla avuksi, vai oletko tyytyväinen saadessasi tutkia kirjoituksiani omin päin?”

”Ei, olette aivan oikeassa, tohtori. Toivoin vain, että olisin päässyt hieman toisten edelle, nähkääs.”

Se oli oma vikani. Kun Mortlock oli tullut luokseni hammaskipuineen, olin sallinut hänen kysellä käsikirjoitukseni edistymisestä ja lopulta jopa antanut hänen vilkaista paria seuraavaa lukua, jotta olisin voinut arvioida hänen mielipidettään parista ongelmallisesta kohdasta kertomuksessa. Se oli ollut minun keinoni saada hänet ajattelemaan jotakin muuta kuin hoitopuuhiani. Mutta Mortlock, luonteeltaan niin avoin ja luottavainen kuin oli, oli katsonut saaneensa välittömän luvan käsitellä papereitani kuin ne olisivat olleet hänen omiaan.

”Luulen, että meidän on ehkä syytä päättää kertomus.”

Mortlock kohotti katseensa yhtä järkyttyneenä kuin jos olisi juuri lukenut oman kuolemantuomionsa. ”Ette voi tehdä niin, tohtori Coad! Siitä seuraa... no, en sano kapina, koska se on paha sana millä tahansa laivalla, jopa tällaisella kaapparilaivalla kuin *Demeter*, mutta luvassa on pahaa rähinää, jos merikadetit eivät saa kuulla seuraavaa osaa!”

”Tarkoittanet mellakkaa. Mutta varmastikaan merikadetit eivät ole kuulleet tarinasta sanaakaan. Sinä olet heistä ainoa, joka on päässyt kapteenin pöytään.”

Mortlock raapi ajoksen jäljiltä rauhoittuvaa turvotustaan. ”Tuo ei ole aivan totta. Toivottavasti ette pane pahaksenne, mutta olen painanut mieleeni osia tarinasta, ainakin niin paljon kuin pystyn,

ja kertonut sitä sitten ollessani kannen alla.” Hän kiemurteli tuollillaan yhtä levottomana kuin kuka tahansa rehtorin puhutteluun kutsuttu koulupoika. ”En tarkoittanut sillä mitään pahaa, mutta monet siellä eivät osaa lukea tai kirjoittaa, ja kertomuksen kuunteleminen on heille rentouttavaa. Kokeilin kertoa heille *Gulliverin retkiä*, mutta he sanoivat pitävänsä enemmän teidän tarinastanne, joten jatkoin entiseen malliin.”

”Vai niin.” En sanonut hetkeen muuta ja myönnän kyllä nauttineeni häijyillä tavalla Mortlockin vaivaantuneisuudesta. ”Sanot siis, että se kiinnostaa heitä jonkin verran?”

”Kyllä maar.” Mortlock nojautui innokkaana eteenpäin. ”Varsinkin he pitävät siitä osasta, jossa laivan mahassa puhkuu höyryä!”

”Höyryvoimalla kulkeva laiva on vain nykyisen kehityksen looginen jatke.”

”Ja se, mitä kohti tarinan miehet ovat purjehtimassa – ette voi jättää heitä pimentoon siitä, mikä se on, tohtori!”

”Kunpa tuo kysymys olisi selvinnyt edes itselleni, Mortlock. Pelkään pahoin, että aivan niin ei ole. Kun luen katkelman kapteenin pöytäseurueelle, olen harvoin enempää kuin luvun tai pari pitemmällä kirjoitustyössäni.” Osoitin hänen pitelemissään papereita. ”Juuri siinä piilee ongelma. Näin meidän kesken, olen epävarma kertomuksen suunnasta.”

Mortlock palasi käsikirjoituksen alkuun. Hänen sormensa kulki pitkin sivun yläreunassa sijaitsevaa riviä.

”Kivinen...” Hän keskeytti. ”Krypto?”

”Krypta”, minä korjasin. ”*Kivinen krypta*. Se on nimi, johon olen viimein päätenyt.”

Mortlock jatkoi lukemista. ”*Kivinen krypta*, eli *Jäiden mausoleumi*. Tohtori Silas Coaden kirjoittama seikkailuromaani.” Hän nyökkäsi hyväksyvästi. ”Kuulostaa hyvältä, totta maar.”

Vieressämme makaava Ramos mutisi: ”*La vigilia de piedra*.”

”Hän pitää siitä!” Mortlock sanoi nauraen. ”Pohdinkin, mitä hän mahtoi mumista poratessanne häntä. Tuo on vain kirjanne nimi espanjaksi, eikö niin?”

Nyökkäsin hieman levottomana.

”Sinulla on hyvä kielikorva.”

”Kaipa se kehittyi merillä ollessa. Olen kuullut kaikkia kieliä taivaan alla. Osaan myös tapailla puolia niistä.” Hän niputti käsi-kirjoituksen sivut takaisin yhteen ja palautti ne hyllylle. ”No, minä sanoin pitäväni häntä silmällä, jos haluatte, ja tarkoitin sitä. Lupaam myös, etten tirkistele sivuja, joita ette ole vielä lukenut meille.” Hän sanoi vakavasti: ”Mutta teidän on pakko jatkaa tarinaa. Miesten takia, ellei muiden meistä. He teilaavat minut, jos pakotan heidät kuuntelemaan lisää hiivatin *Gulliverin matkoja*, emmekä viitsi edes mainita *Robinson Crusota*.”

”Minä... lupaan yrittää.” Hymyilin mielessäni pitäen edes jos-sain määrin imartelevana, että kannen alla majailevat merimiehet – niin karkeita kuin heidän makumieltymyksensä epäilemättä olivatkin – pitivät minun sepustuksistani enemmän kuin Swiftin ja Defoen kirjallisista ponnistuksista. ”Joskin on tehtävä selväksi, että lääkärin velvollisuuteni menevät kaiken muun edelle kaikkina aikoina.”

Mortlock katsoi lempeästi Ramosia, joka oli taas hiljainen. ”Kapteeni Vannie sanoo, että olemme onneksaassa laivassa. Olen pahoillani sen vuoksi, että tämän täytyi sattua juuri everstille, mutta sanokaa minun sanoneen, että nyt se yksi huonon tuurin hetkemme on hoidettu pois päiväjärjestyksestä.”

”Älykkääksi mieheksi sinulla on valitettavaa taipumusta taikauskoisuuteen, Mortlock.”

”Pelkäänpä, että sekin on seurausta merillä seilaamisesta”, hän vastasi kuulostamatta lainkaan anteeksipyytäväiseltä. ”Kuten saatte huomata, jos purjehditte tarpeeksi pitkään.”

”Olen melkoisen varma, ettei urastani merillä tule kovinkaan pitkä,” minä vastasin.

LUKU KAKSI

Olin hyvilläni siitä, että Mortlock jäisi tarkkailemaan potilastani. Etsin kansitamineeni ja puin ylleni mahdollisimman monta vaatekerrosta ennen kuin joutuisin kohtaamaan tuulen ja aaltojen raakalaismaiset voimat. Olin napittamassa takkiani, kun salamanleimahdukset valaisivat hyttini ikkunoita. Odotin ukkosen jylinää, mutta laivan äänet varmaankin tukahduttivat sen.

”Aina salamoi”, mutisin itsekseni aivan kuin noihin sanoihin olisi kätkeytynyt jokin syvempi totuus.

Se, kuinka kauas pohjoiseen olimme matkanneet, ei ollut enempää ammatillinen huolenaiheeni kuin minua henkilökohtaisesti kiinnostava kysymys. Viimeinen tarkka sijainti, jonka olin painanut mieleeni, oli Bergen, jossa olimme pysähtyneet täydentämään varastojamme, mutta sen jälkeen olimme purjehtineet ylös Norjan rannikkoa vielä kymmenen päivää taittaen jokaisen kahdenkymmenenneljän tunnin aikana neljästäkymmenestä kuuteenkymmenen mailia kohti pohjoista. Kurssimme oli silti harvoin suora, koska tuuli puhalsi meitä vastaan napapiiriltä ja kapteeni Van Vught joutui noudattamaan vaivalloista, mutkittelevaa kurssia.

Huomasin suuntamme ja kallistuskulmamme muutokset noin kahdellakymmenellä ensimmäisellä kerralla niiden tapahtuessa:

hyttini yläpuolelta kantautui aina huutelua ja askelten töminää, kun purjeita reivattiin uudelleen. Lopulta – kuten myös kaikki muut merenkulun rytmit ja rutiinit – nuokin häiriöt vajosivat tietoisien havainnoinnin kynnyksen alapuolelle, paitsi saadessaan minut kompastelemaan tai kaataessaan kynttilän pöydälläni.

Se, että todellakin olimme kaukana Bergenin pohjoispuolella – ehkä neljäsataa tai viisisataa mailia – kävi liiankin ilmeiseksi heti kavuttuani tikkaita (pitäisi kai sanoa kajuutanportaita) ylös puolikannelle. Tuuli viilsi minua voimistuvalla, persoonattomalla pahantahtoisuudella kavutessani ylöspäin pienen pienalta, kunnes sen täysi, raivokas voima runteli koko ruumistani.

Kansilankut olivat jäisiä. Ruori oli lähempänä perää kuin tikkaat, joten jouduin kamppailemaan tuulta vasten, jotta en olisi lähtenyt liukumaan peräkannta pitkin. Tähän mennessä olin kuitenkin oppinut matkimaan vanhempien merikarhujen vakaata etenemistä jalat harallaan, ei vain siksi, että se helpotti kulkemista kaltevilla, liukkaalla kannella, vaan myös siksi, että se helpotti merisairauden oireita, joille olin jo osoittautunut varsin alttiiksi. Miehistöstä oli ollut huvittavaa, että kaikista mahdollisista vaivoista heidän lääkäriään koetteli juuri se, johon ei ollut muuta parannuskeinoa kuin aika.

Ponnistelin eteenpäin tuulenpiiskaamalla puolikannella. Huomasin kolme miestä seisomassa lähekkäin ruorin luona. Kapteeni oli heistä yksi, Topolski toinen (hänen ruumiinrakenteensa poikkesi kaikista muista), mutta kolmatta ei ollut yhtä helppo tunnistaa. En uskonut häntä neiti Cossileksi tai joksikin ylemmistä upseereista, joten – pois lukien Ramos – jäljelle jäi jompikumpi Topolskin mukanaan tuomista kahdesta muusta miehestä: monsieur Dupin tai herr Brucker, molemmat rakenteeltaan sopivia ehdokkaita. Jatkoin varovaista etenemistäni antaen katseeni kohota purjeisiin, takiloihin ja niiden yläpuolisen taivaan syvyyksiin. Kello oli kymmenen illalla, mutta taivas oli selkeä, tyyni ja kirkas. Pohjantähti loisti korkealla yläpuolellamme, ja täysikuu sai laivan muuttumaan kimmeltäväksi siniseksi näyksi, jonka aave-